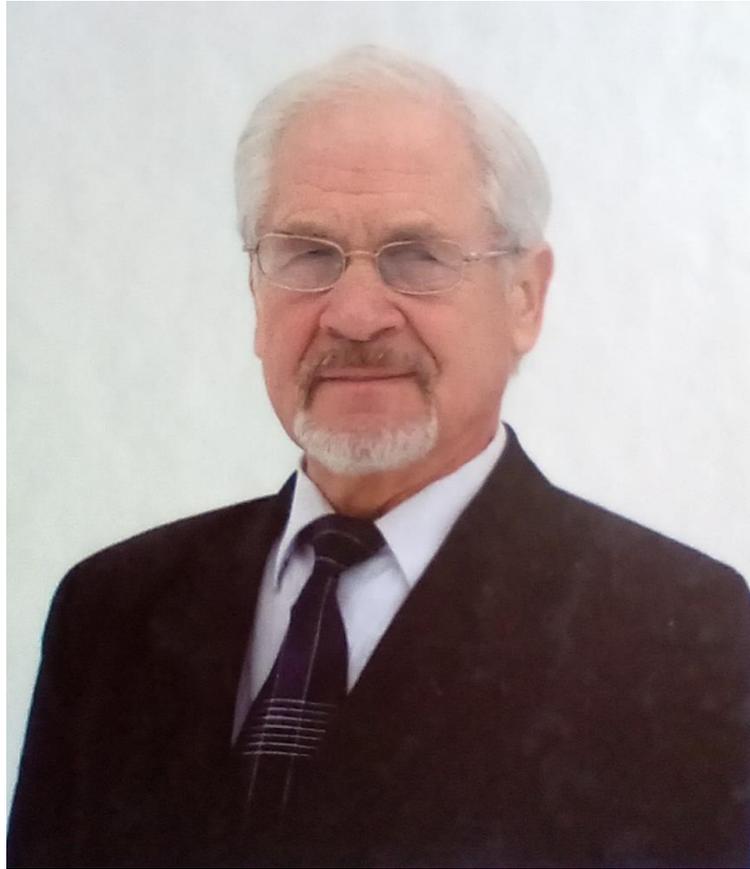

ПАДЗЕІ

ГІСТОРЫК, КРАЯЗНАЎЦА, МЕНЕДЖАР У ГАЛІНЕ АХОВЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ (да 80-годдзя Леаніда Міхайлавіча Несцерчука)

Кандыдат гістарычных навук Леанід Міхайлавіч Несцярчук ужо больш за 30 гадоў актыўна займаецца праблематыкай аховы гісторыка-культурнай спадчыны Брэстчыны, даследаваннем гісторыі Беларусі. Ён быў вядучым спецыялістам упраўлення культуры Брэсцкага абласнога выканаўчага камітэта па ахове гістарычнай спадчыны (1992–2010), сакратаром каардынацыйнай рады Брэсцкага аблвыканкама па ахове матэрыяльнай і духоўнай спадчыны (1997–2010). Яму належыць аўтарства шэрага манаграфій, навуковых артыкулаў пра гісторыю, архітэктурную асобнасць раёнаў, гарадоў Брэсцкай вобласці, праблемы аховы матэрыяльнай і духоўнай спадчыны, пра знакамітых асоб Беларусі. Гэтыя працы атрымалі заслужаную і высокую ацэнку і прызнанне грамадскасці, навуковых колаў як у Беларусі, так і за мяжой. Таксама Леанід Міхайлавіч браў удзел у шматлікіх

міжнародных, рэспубліканскіх і рэгіянальных канферэнцыях, сімпозіумах па праблемах аховы спадчыны.

Л. М. Несцярчук нарадзіўся 2 кастрычніка 1945 г. у в. Харкі Пружанскага раёна Брэсцкай вобласці ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння Гарадзечанскай сярэдняй школы ў 1962 г. паступіў на аграбіялагічны факультэт Брэсцкага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна, аднак праз год яго вучоба перарвалася на тры гады тэрміновай вайскавай службай. Скончыў біёлага-хімічны факультэт інстытута ў 1970 г., атрымаўшы дыплом па спецыяльнасці «Біялогія. Хімія». Спачатку настаўнічаў, потым быў на камсамольскай і партыйнай працы, скончыў Мінскую вышэйшую партыйную школу (1978). З 1988 г. працаваў у сферы ўпраўлення адукацыі і культуры Брэсцкага аблвыканкама.

Менавіта Леанід Міхайлавіч выступіў з ініцыятывай стварэння міжведамаснай каардынацыйнай рады Брэсцкага аблвыканкама па ахове матэрыяльнай і духоўнай спадчыны і стаў яе сакратаром. Толькі на працягу 1997–2001 гг. было праведзена 27 пасяджэнняў рады, на якіх разглядаліся актуальныя пытанні зберажэння і падтрымкі гісторыка-культурнай спадчыны, дзейнасці ўсіх гарадскіх і раённых выканкамаў, іх каардынацыйных саветаў, шэрага абласных службаў і ведамстваў. Разам з разгортваннем дзейнасці структур каардынацыйных саветаў раённага і гарадскога ўзроўня па захаванні спадчыны актывізаваліся краязнаўчыя даследаванні. Брэсцкая вобласць стала ўзорнай для іншых рэгіёнаў Беларусі. У чэрвені 2001 г. адбылося выезное пашыранае пасяджэнне Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры, навуцы і навукова-тэхнічным прагрэсе Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, якое вывучала практыку работы каардынацыйных саветаў Брэсцчыны.

Па выніках яго працы было рэкамендавана падтрымаць вопыт Брэсцкага абласнога, раённых і гарадскіх выканкамаў у зберажэнні гісторыка-культурнай спадчыны і дзейнасці каардынацыйных саветаў для падтрымкі выканкамамі ўсіх абласцей, раёнаў і гарадоў краіны.

Брэсцкі вопыт аховы гісторыка-культурнай спадчыны за цэлае дзесяцігоддзе быў усебакова раскрыты Л. М. Несцерчуком у яго манаграфічным даследаванні «Ахова гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі: асноўныя этапы фарміравання, сучасны стан і перспектывы» (Мінск, 2003).

У гэтым выданні зроблены агляд сусветнай практыкі аховы гісторыка-культурнай спадчыны, стану матэрыяльнай і духоўнай спадчыны на тэрыторыі Беларусі да рэвалюцыйных падзей 1917 г. і ў Заходняй Беларусі ў 1921–1939 гг., дзяржаўнай палітыкі Рэспублікі Беларусь у галіне аховы гісторыка-культурнай спадчыны. Таксама выкладзена гісторыя краязнаўства ў Беларусі, паказана роля грамадскіх аб'яднанняў у падтрымцы і зберажэнні гісторыка-культурнай спадчыны.

Цікавае уяўляе глава пра страчаную, вывезеную і зруйнаваную спадчыну Беларусі і праблемы яе выратавання. Як слушна адзначаў у прадмове міністр куль-

туры Рэспублікі Беларусь Л. П. Гуляка, у краіне, асабліва на Брэсцчыне, былі зроблены важныя крокі ў справе вяртання да жыцця гістарычных каштоўнасцей, але на фоне вялікіх страт і разбурэнняў культурнай спадчыны гэта быў толькі пачатак сапраўднага адраджэння, бо аднаўляць страчанае давядзецца не аднаму пакаленню.

Немагчыма пералічыць увесь аб'ём працы, якой давялося займацца Л. М. Несцерчуку як менеджару ў галіне аховы матэрыяльнай і духоўнай спадчыны Брэсцчыны. Паводле яго ўласных падлікаў, ён меў да чыненне да спраў аб рэстаўрацыі каля 350 праваслаўных цэркваў і капліц, 60 касцёлаў, аднаўленні каля 60 аб'ектаў палацава-паркавай архітэктуры, ушанаванні памяці абаронцаў Айчыны і ахвяр германскіх нацысцкіх акупантаў перыяду Вялікай Айчыннай вайны, воінскіх пахаванняў Першай сусветнай вайны, добраўпарадкаванні помнікаў і гістарычных мясцін. Па яго прапанове быў прыняты цэлы шэраг адпаведных рашэнняў Брэсцкага аблвыканкама, разгорнуты рэстаўрацыйныя і кансервацыйныя работы на знакавых аб'ектах гісторыка-культурнай спадчыны Брэсцчыны. Сярод іх – музей-сядзіба А. Міцкевіча ў Завоссі Баранавіцкага раёна, музей-сядзіба Т. Касцюшкі, Косаўскі палац Пуслоўскіх у Івацэвіцкім раёне, палац Нямцэвічаў у Скоках Брэсцкага раёна, Троіцкі касцёл у Воўчыне Камянецкага раёна, палацавы комплекс Сапегаў у Ружанах, Пружанскі палацык Пружанскага раёна, палац М. Бутрымовіча ў Пінску і інш.

Леанід Міхайлавіч асабіста прымаў удзел у аднаўленні праваслаўнай Пакроўскай царквы 1825 г. у вёсцы Гарадзечна Пружанскага раёна, рэстаўрацыі помніка-капліцы «Доблесным продкам, палеглым у бітве пад Гарадзечна 31 ліпеня 1812 г.», якая была ўзведзена ў 1912–1914 гг. да 100-годдзя гэтай бітвы. На яго малой радзіме – у в. Харкі – вяскоўцамі, валанцёрамі, работнікамі лясніцтва ў 2018 г. быў закладзены парк, усталяваны валун, на якім праз два гады з'явілася памятная дошка.

Важнае значэнне надавалася ім грамадскай працы.

У 1994 г. ён стварыў у Брэсце і ўзначаліў Брэсцкае абласное гісторыка-культурнае аб'яднанне імя Т. Касцюшкі.

Леанід Міхайлавіч пастаянна імкнуўся павышаць сваю прафесійную кампетэннасць, вывучаў айчынны і замежны вопыт у справе аховы помнікаў гісторыі і культуры. Удзельнічаў у міжнароднай паслядыпломнай летняй школе «Нясвіжская акадэмія». Скончыў Варшаўскую акадэмію палацава-паркавай архітэктуры (1996), атрымаў адпаведны міжнародны сертыфікат, уваходзіў у нацыянальны камітэт Міжнароднага савета па захаванні помнікаў і памятных мясцін (ICOMOS).

Адной з першых тэм, якую пачаў даследаваць Л. М. Несцярчук як гісторык, былі баявыя дзеянні на тэрыторыі Беларусі падчас напалеонаўскага нашэсця 1812 г. Якраз у Брэсцкім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А. С. Пушкіна былі выданыя яго вучэбна-метадычныя распрацоўкі па курсе гісторыі БССР «Отечественная война 1812 года на Брестчине» (Брэст, 1990). У 1996 г. ён абараніў у Беларускай дзяржаўнай універсітэце кандыдацкую дысертацыю «Баявыя дзеянні 3-й Заходняй рускай арміі ў Айчынную вайну 1812 года на тэрыторыі Беларусі».

Названая тэма прысутнічала і ў гісторыка-архітэктурным нарысе «Гарадзечна: матэрыяльная і духоўная спадчына» (Брэст, 1997). Лагічным завяршэннем вывучэння гэтай праблематыкі стала яго манаграфія «Беларусь у вайне 1812 года. Паміж Напалеонам і Аляксандрам» (Брэст, 2012).

Падчас рэцэнзавання гэтага выдання намі была адзначана салідная гістарыяграфічная аснова, што ўключала не толькі агляд і абагульненне друкаваных гістарычных крыніц, але і публікацыю новых архіўных матэрыялаў. У кнізе паказаны трагізм тых падзей для беларусаў, адлюстравана ўшанаванне імі памяці ахвяр вайны сродкамі манументальнага і выяўленчага мастацтва, у т. л. аб'ектамі сакральнай культуры (хрысціянскімі храмамі, капліцамі і інш.). Смеласць і грунтоўнасць дазволілі Леаніду Міхайлавічу паспяхова справіцца з асноўнай мэтай – паказаць карціну суровых і крываваых падзей 1812 г. на тэрыторыі Беларусі.

Гісторыка-культурнай спадчыне асобных раёнаў Брэстчыны былі прысвечаны кнігі Л. М. Несцярчука «Археалагічныя, архітэктурныя і гістарычныя каштоўнасці Камянецкага раёна» (Брэст, 1997 – у суаў-

тарстве), «Палацы, паркі, замкі Баранавіцкага раёна: гісторыя, стан, перспектывы» (Брэст, 1999); ён рэдагаваў метадычны дапаможнік «Матэрыяльныя і духоўныя скарбы Іванаўшчыны: (архітэктура, археалогія, гісторыя, культура)» (Брэст, 1996).

У кнізе «Замкі, палацы, паркі Берасцейшчыны Х–XX стагоддзяў (гісторыя, стан, перспектывы)» (Мінск, 2002; выд. 2-е, дапоўн., 2005) ім была раскрыта гісторыя, стан, аднаўленне, выкарыстанне і папулярнасць замкаў і палацаў, сядзіб і фальваркаў, паркаў і садоў на тэрыторыі сучаснай Брэсцкай вобласці, а таксама лёс колішніх гаспадароў. Адметнасцю гэтай працы было асвятленне аўтарам гісторыі, архітэктуры і лёсу 25 абарончых збудаванняў (замкаў, фартыфікацыйных аб'ектаў і абарончых ліній).

Некалькі манаграфічных даследаванняў Л. М. Несцярчука выйшлі ў серыі «Знакамітыя людзі Беларусі». Асабе кіраўніка паўстання 1794 г. прысвечана яго кніга «Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка. Вяртанне героя на радзіму» (Брэст, 2006). Кніга-альбом «Напалеон Орда. Шлях да Бацькаўшчыны» (Мінск, 2009; выд. 2-е, 2012) пра славітага ўраджэнца в. Варацэвічы Іванаўскага раёна, мастака і кампазітара Н. Орду атрымала гран-пры на VI Міжнародным конкурсе «Мастацтва кнігі» краін СНД у Маскве (2009).

Жыццю і дзейнасці апошняга караля Рэчы Паспалітай і ўраджэнца в. Воўчын Камянецкага раёна была прысвечана кніга «Станіслаў Аўгуст Панятоўскі: манарх, асветнік, мецэнат» (Брэст, 2011). У прадмове старшыня Брэсцкага аблвыканкама К. А. Сумар адзначыў: «Якія б ні былі ў нашай гісторыі падзеі і гістарычныя асобы, станоўчыя ці адмоўныя, стваральныя ці разбуральныя, неабходна ўсвядоміць, што гэта наша гісторыя, якую мы павінны цаніць, вывучаць і шанаваць».

Гэтае першае манаграфічнае выданне пра Станіслава Аўгуста Панятоўскага ў айчынным гістарычным навуцы высока ацанілі рэцэнзенты: акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі М. П. Касцюк назваў яго значным укладам у гістарыяграфію Беларусі, а член-карэспандэнт НАН Беларусі А. І. Лакотка тэму даследавання прызнаў актуальнай і годнай.

Біяграфіі і дзейнасць яшчэ дзвюх славурых асоб гісторыі і культуры Беларусі раскрыты аўтарам у яго кнігах «Міхал Клеафас Агінскі: ліцвін, патрыёт, творца» (Брэст, 2015) і «Адам Міцкевіч = Adam Mickiewicz: геній, паэт, ліцвін» (Брэст, 2019).

Адметнасцю манаграфій Л. М. Несцерчука з'яўляецца шырокая і разнастайная база крыніц (сярод іх нямала было ўпершыню ўведзена ў навуковы ўжытак), назапашаных аўтарам уласнаручна ў архівах, музеях, бібліятэках Беларусі і за мяжой. Пры гэтым змястоўны інфармацыйны матэрыял пра знакамітых асоб падаваўся ў даступным для чытача навукова-папулярным стылі. Нярэдка аўтар накіроўваўся па шляхах замежных падарожжаў сваіх герояў, наведваў аддаленыя памятныя мясціны, шукаў там неабходныя дакументальныя сведчанні.

Нягледзячы на навуковы ці навукова-папулярны від выданняў, у іх адчуваецца аўтарскае імкненне пераўвасобіцца ў сваіх

персанажаў, эмацыянальна-псіхалагічна перажываць разам з імі. Трэба таксама адзначыць і высокаякаснае паліграфічнае і мастацка-графічнае афармленне гэтых кніг. Сярод багатага і актуальнага ілюстрацыйнага матэрыялу выкарыстаны і шматлікія фотаздымкі самога даследчыка. Гэтыя кнігі з'яўляюцца карыснымі ў адукацыйным працэсе, турыстычна-экскурсійнай дзейнасці, пры правядзенні краязнаўчай працы.

Л. М. Несцячук працягвае і цяпер клапаціцца пра зберажэнне помнікаў гісторыі і культуры. Дзякуючы яго неабыхавай грамадзянскай пазіцыі ў апошні год зрушылася з месца пытанне аб захаванні руін кляштара бернардынак у Брэсце – пачалася падрыхтоўка навукова-праектнай дакументацыі аб кансервацыі і частковай рэстаўрацыі гэтага аб'екта гісторыка-культурнай спадчыны.

Хочацца пажадаць шанюнаму юбіляру моцнага здароўя і творчага натхнення!

*Аляксандр Мікалаевіч Вабішчэвіч,
доктар гістарычных навук, прафесар,
прафесар кафедры гісторыі Беларусі і спецыяльных гістарычных дысцыплін
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна*